

แนวทางการวางแผนพัฒนาเมืองชายแดน:กรณีศึกษา ห้วยโก๋น จังหวัดน่าน

นางสาว ชัญญา พจนธารี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการวางผังเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2542

ISBN 974-333-097-6

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**GUIDE-LINES ON BORDER TOWN DEVELOPMENT PLANNING
: A CASE STUDY AT HUAY KHON AREA, NAN PROVINCE**

Miss Chanya Potganataree

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning in Urban Planning**

Department of Urban and Regional Planning

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 1999

ISBN 974-333-097-6

หัวข้อวิทยานิพนธ์ แนวทางการวางแผนพัฒนาเมืองชายแดน กรณีศึกษา ห้วยโก๋น จังหวัดน่าน
โดย นางสาวชญญา พจนธารี
ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. เกียรติ จิระกุล

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุชาดา กีระนันท์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. เกียรติ จิระกุล)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ จารุวรรณ ลิ้มปเสนีย์)

.....กรรมการ
(นายสมพงษ์ จิตกิตติพรชัย)

ชัญญา พจนธารี : แนวทางการวางแผนพัฒนาเมืองชายแดน : กรณีศึกษา ห้วยโก๋น จังหวัดน่าน (GUIDE-LINES ON BORDER TOWN DEVELOPMENT PLANNING A CASE STUDY AT HUAY KHON AREA, NAN PROVINCE) อ. ที่ปรึกษา : รศ. ดร. เกียรติ จิวะกุล, 152 หน้า. ISBN 974-333-097-6.

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนะแนวทางการวางแผนพัฒนาพื้นที่ชายแดนห้วยโก๋นให้มีความพร้อมในการทำหน้าที่เป็นประตูการค้า และช่องทางเชื่อมโยงความสัมพันธภาพกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อให้พื้นที่เกิดการพัฒนาดำเนินตามศักยภาพ และสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศ

จากการศึกษาพบว่า ห้วยโก๋นเป็นพื้นที่ชายแดนที่มีความใกล้ชิดทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเมืองหลวงพระบางและเมืองปากแบ่งริมแม่น้ำโขง ห้วยโก๋น อยู่ด้านเหนือของจังหวัดน่าน มีบทบาทเป็นจุดเชื่อมโยงทางการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว ระหว่างประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน โดยมีความได้เปรียบในด้านที่ตั้ง ที่สามารถเชื่อมโยงแหล่งผลิต แหล่งทรัพยากร กับพื้นที่ภายในและนอกประเทศ ผ่านโครงข่ายการคมนาคมทางบก ซึ่งสามารถติดต่อเชื่อมโยงกับพื้นที่ลาวตอนเหนือ จีนตอนใต้ และเวียดนามตอนเหนือ นอกจากนี้ยังมีสภาพแวดล้อมในทางบวกอื่น ๆ ที่จะอำนวยความสะดวกในการพัฒนาในอนาคต ได้แก่ สถานการณ์ชายแดนและการเมืองระหว่างประเทศ ที่สงบและกระตือรือร้นต่อการพัฒนา โดยรัฐบาลของทั้งสองประเทศมีนโยบายส่งเสริมการค้าร่วมกัน และความคล้ายคลึงทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นพื้นฐานที่สร้างความสัมพันธ์ด้านการค้าและการท่องเที่ยวให้เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว และจากการที่ห้วยโก๋นเป็นพื้นที่ชายแดน ที่อยู่ในโครงการพัฒนาเมืองชายแดนของรัฐบาลในแผน ฯ 8 ซึ่งมีความสำคัญ คือ เป็นเมืองหน้าด่านและประตูการค้าของไทย จึงทำให้ห้วยโก๋นจะได้รับประโยชน์จากการเร่งรัดพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ ซึ่งจะดึงดูดให้เอกชนเข้ามาลงทุนประกอบกิจการในพื้นที่เป็นจำนวนมาก เป็นการสร้างงานและโอกาสทางเศรษฐกิจอื่น ๆ รวมถึงการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ในที่สุด อย่างไรก็ตาม พื้นที่ชายแดนห้วยโก๋นยังมีข้อจำกัดในการพัฒนาด้านกายภาพ เนื่องจากพื้นที่ที่เป็นเทือกเขาสลับซับซ้อนอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ตลอดจนกำลังความสามารถของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทางเศรษฐกิจที่จะพัฒนาพื้นที่ชายแดนเชื่อมต่อกับห้วยโก๋นยังมีค่อนข้างต่ำ

จากศักยภาพในการพัฒนาด้านการค้าชายแดนและการท่องเที่ยวของห้วยโก๋น ในการศึกษาครั้งนี้ จึงได้เสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่ชายแดน โดยวางแผนให้พื้นที่ที่มีความพร้อมในสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อรองรับการพัฒนาในอนาคตสามารถทำหน้าที่เป็นประตูการค้าที่สมบูรณ์ และส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดเชื่อมโยงกับเมืองหลวงพระบาง ในขณะที่เดียวกันต้องพัฒนาโครงข่ายชุมชนเมืองในบริเวณใกล้เคียง เชื่อมโยงกับโครงข่ายเมืองของจังหวัดอย่างเป็นระบบ และให้ประชาชนในพื้นที่สามารถปรับตัวเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาของรัฐ เพื่อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาที่เต็มตามศักยภาพ ดังนั้นแนวทางการพัฒนาจึงเป็นการวางแผนพื้นที่บริเวณด่านและชุมชนไปพร้อม ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาเชื่อมโยงระหว่างด้านชายแดน ชุมชนที่จะเกิดขึ้นใหม่และชุมชนเดิม ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความสมดุล ทั้งนี้ได้คำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ซึ่งเป็นป่าต้นน้ำลำธารที่สำคัญของประเทศทั้งสอง

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง
สาขาวิชา การวางแผนเมือง
ปีการศึกษา 2542

ลายมือชื่อนิสิต *ปัทมา นนท์*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา *เกียรติก้อง จิวะกุล*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

3970321625 MAJOR URBAN PLANNING

KEY WORD: BORDER TOWN / HUAY KHON

CHANYA POTGANATAREE : GUIDE-LINES ON BORDER TOWN DEVELOPMENT
PLANNING : A CASE STUDY AT HUAY KHON AREA, NAN PROVINCE.
THESIS ADVISOR : ASSO. PROF. KIAT CHIVAKUL, DR.-ING. 152 pp.
ISBN 974-333-097-6.

An objective of this study is to propose guidelines on border development planning at Huay Khon area which is located on the north of Nan province. This border check point works now as a commercial gateway connecting with Laos PDR and other countries. To be more successful border town, the study found that an area can still be fully developed from its potential as well as the promotion from Thailand 's development policy.

According to the study, there are many reasons why Huay Khon will be a successful border town in the near future. First of all, the advantage of location, connecting with production areas and resource areas via the transportation network leads its role as the outstanding connection point in commerce, investment and tourism among Thailand, northern Laos PDR, and Vietnam Southern China. In addition, Huay Khon is very close to Luang Phra Bang, the old capital city of Laos and a new world 's heritage, and Pak Bang, the nearest Mekhong 's river port. Besides peaceful border situation, they have the similar originality in social and culture, bases the planned cooperation commerc and political policy, besides peaceful border situation. These lead to the enthusiastic co-operation especially commercial and tourism development policy between both countries. Last of all, Huay Khon is one of the border town which is promoted to be a commercial gateway of the border development project of the 8th Thailand development plan. Therefore, many infrastructure development projects are being invested there. These urge private sector on investment, increase jobs and economic opportunities, and the poor people in this border area should lastly have better quality of life. However, there are also some disadvantages of Huay Khon which will be considered in this study as follows : (1) being a mountainous area of the national reservation forest and (2) low economic performance of Laos PDR which will effect the border town development policy of Thai side.

To serving a successful gateway and encouraging tourism in the future between Nan province, Luang Phra Bang and other related areas. This study proposes the guidelines of development plan for Huay Khon border area by emphasizing a well-prepared infrastructure, border facilities and growing community which base on its potentials and beware the impacts on the natural resources and environment of both countries.

ภาควิชา..... การวางแผนภาคและเมือง.....

ลายมือชื่อนิติ.....

สาขาวิชา..... การวางผังเมือง.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... *นิพนธ์ ชิวกุล*.....

ปีการศึกษา..... 2542.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งของ รองศาสตราจารย์ ดร. เกียรติ จิระกุล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ในการวิจัยมาด้วยดีตลอด และผู้วิจัยต้องขอขอบคุณเพื่อน ๆ ทุกคน ที่คอยให้ความช่วยเหลือในการหาข้อมูลและการสำรวจพื้นที่อย่างดี อีกทั้งแรงใจดีดี ที่คอยส่งมาให้ในเวลาที่น่าอ่อนล้า ขอขอบคุณด้วยความจริงใจ และเนื่องจากทุนในการวิจัยครั้งนี้ บางส่วนได้รับมาจากทุนอุดหนุนการวิจัยของบัณฑิตวิทยาลัย ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณทุกคนในครอบครัว ที่คอยเป็นแรงใจในการทำวิจัยมาโดยตลอด โดยเฉพาะคุณพ่อ คุณแม่ ที่คอยให้การสนับสนุนในด้านการเงินและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา จนผู้วิจัยสำเร็จการศึกษา จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ชญญา

ตุลาคม 2542

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญแผนที่	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ค
สารบัญแผนภูมิ	ก
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมา	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 ขอบเขตการศึกษา	2
1.4 ขั้นตอนและวิธีดำเนินการศึกษา	3
1.5 ประโยชน์ของการศึกษา	4
1.6 ข้อจำกัดในการศึกษา	4
2 แนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 ความหมายของชุมชน	5
2.2 องค์ประกอบของชุมชน	6
2.3 ประเภทของชุมชน	6
2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนละแวกบ้าน (NEIGHBORHOOD)	7
2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับพรมแดนหรือชายแดน และเขตแดนระหว่างประเทศ	14
2.6 งานวิจัยเกี่ยวกับเมืองชายแดน	14
3 พื้นที่ชายแดนไทย - ลาว ในภาคเหนือตอนบน	25
3.1 สภาพภูมิศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน	25
3.2 โครงสร้างเศรษฐกิจและการขยายตัว	28
3.3 การท่องเที่ยว	31
3.4 เมืองศูนย์กลางและโครงข่ายการบริการ	35
3.5 ความสัมพันธ์ระหว่างจังหวัดน่านกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	43

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

3.6	การค้าระหว่างไทย - ลาว ในภาคเหนือตอนบน	44
3.7	จุดผ่านแดนไทย - ลาว ในภาคเหนือตอนบน	49
3.8	สรุป	52
3.9	โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง	53
3.10	ยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองชายแดน	55
4	สภาพทั่วไป บทบาท และความเชื่อมโยงของห้วยโก๋นกับพื้นที่โดยรอบ	56
4.1	อำเภอเฉลิมพระเกียรติ	59
4.2	ห้วยโก๋น	61
4.3	บทบาทของห้วยโก๋น และโครงข่ายเชื่อมโยงกับพื้นที่โดยรอบ	90
4.4	การจัดลำดับชุมชนในจังหวัดน่าน	95
4.5	แผนพัฒนาในปัจจุบัน	99
5	ปัญหา ปัจจัย และศักยภาพในการพัฒนาของห้วยโก๋น	104
5.1	ปัญหาและข้อจำกัด	104
5.2	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการขยายตัว และศักยภาพการพัฒนาห้วยโก๋น	108
5.3	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้จากการพัฒนาห้วยโก๋น	117
6	แนวทางการพัฒนา	118
6.1	แนวความคิดหลัก	118
6.2	แนวทางการพัฒนา	119
6.3	สรุปผลและข้อเสนอแนะ	132
	รายการอ้างอิง	135
	ภาคผนวก	137
	ประวัติผู้วิจัย	152

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 แสดงการเปรียบเทียบมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม จังหวัดเชียงราย พะเยา น่าน ปี 2529 - 2539.....	29
3.2 แสดงจำนวนและอัตราเพิ่มของนักท่องเที่ยว ปี 2533 - 2539.....	33
3.3 แสดงการคาดประมาณจำนวนนักท่องเที่ยว ปี 2540 - 2550.....	33
3.4 แสดงรายได้จากการท่องเที่ยว ปี 2538 - 2540.....	34
3.5 แสดงรายได้จากการท่องเที่ยว เทียบกับผลิตภัณฑ์จังหวัด ปี 2538.....	34
3.6 แสดงปริมาณบริการพื้นฐาน ต่อจำนวนประชากร ปี 2540.....	39
3.7 แสดงลักษณะความคล้ายคลึงของจังหวัดเชียงราย พะเยา น่าน.....	42
3.8 มูลค่าและอัตราการขยายตัวของการค้าระหว่างไทย-ลาว ในภาคเหนือตอนบน ปี 2533-2540.....	45
3.9 แสดงประเภทสินค้าส่งออก - นำเข้า ที่สำคัญ ปี 2540 ของภาคเหนือตอนบน.....	48
3.10 แสดงศักยภาพและอุปสรรคของจุดผ่านแดน ในภาคเหนือตอนบน.....	51
4.1 แสดงจำนวนประชากร ตำบล หมู่บ้าน หลังคาเรือน ครัวเรือน อ.เฉลิมพระเกียรติ ปี 2540.....	60
4.2 แสดงจำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือน ของตำบลห้วยโก๋น ปี 2540.....	64
4.3 แสดงการคาดการณ์ประชากรของห้วยโก๋น ปี 2540-2560.....	66
4.4 มูลค่าการค้า และดุลการค้า ที่ผ่านด่านห้วยโก๋น ปี 2538-2541.....	79
4.5 แสดงประเภทสินค้าที่ส่งออกและนำเข้า ที่ผ่านด่านห้วยโก๋น ปี 2540 และ 2541.....	80
4.6 สถิติการผ่านแดนที่ห้วยโก๋น ปี 2540.....	81
4.7 แสดงบทบาท กิจกรรม ประชากร และขอบเขต ของชุมชนในระดับต่างๆ.....	97
4.8 แสดงรายการโครงการพัฒนาที่แล้วเสร็จ ปี 2539 และ 2540.....	99
4.9 แสดงรายการโครงการเป้าหมาย ปี 2541 - 2545.....	100
4.10 แสดงการใช้ที่ดินปัจจุบัน.....	101
5.1 สรุปศักยภาพ และข้อจำกัดในการพัฒนาของห้วยโก๋น.....	116
6.1 แสดงการใช้ที่ดินบริเวณด้านชายแดน ปี 2540 และ 2550.....	126
6.2 แสดงการใช้ที่ดินบริเวณชุมชนชายแดน ปี 2540 และ 2550.....	126

สารบัญแผนที่

แผนที่	หน้า
3.1 แสดงดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง ที่ถูกฝรั่งเศสยึดครอง พ.ศ. 2446.....	26
3.2 แสดงสภาพภูมิประเทศของจังหวัดเชียงราย พะเยา น่าน.....	27
3.3 แสดงแหล่งท่องเที่ยว ในจังหวัดเชียงราย พะเยา น่าน.....	32
3.4 แสดงชุมชนเมือง ในภาคเหนือตอนบน.....	36
3.5 แสดงเส้นทางถนนสายหลัก ในจังหวัดเชียงราย พะเยา น่าน.....	41
3.6 แสดงที่ตั้งจุดการค้าชายแดนไทย - ลาว ของภาคเหนือตอนบน.....	50
3.7 แสดงโครงข่ายคมนาคมระหว่างเมืองชายแดน.....	58
4.1 แสดงเขตแดน ในการปกครองและที่ตั้งของสถานที่สำคัญ.....	62
4.2 แสดงระดับความสูงของห้วยโก๋น.....	70
4.3 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบัน.....	72
4.4 แสดงบริเวณด่านผ่านแดนห้วยโก๋น.....	75
4.5 แสดงแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ของจังหวัดน่าน.....	82
4.6 แสดงเส้นทางการท่องเที่ยว ไทย-ลาว-ไทย.....	83
4.7 แสดงเส้นทางคมนาคมเชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน.....	91
4.8 แสดงลำดับชุมชนของจังหวัดน่าน.....	96
4.9 แสดงเส้นทางเชื่อมโยงไทย จีน พม่า ลาว.....	103
6.1 เส้นทางกาการท่องเที่ยวที่เสนอ.....	129

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพ	หน้า
2.1 แสดงผัง Neighborhood ตามแนวความคิดของ Clarence A. Perry.....	9
2.2 แสดง Neighborhood Concept ตามแนวความคิดของ Clarence Stein.....	10
2.3 แสดงรูปแบบที่อยู่อาศัยแบบ Transit - Orited Development.....	12
2.4 แสดงรูปแบบที่อยู่อาศัยแบบ The Hierarchical Concept of Neighborhood.....	13
4.1 ด้านตรวจคนเข้าเมืองห้วยโก๋น.....	63
4.2 ถนนจากด้านตรวจคนเข้าเมือง ห้วยโก๋น สู่มืองหงสา.....	63
4.3 สภาพบ้านเรือน ชุมชนบ้านห้วยโก๋น.....	74
4.4 โรงแรม สนามกีฬา ในเมืองหงสา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว.....	76
4.5 ตลาดเมืองหงสา.....	76
4.6 ตลาดการค้าชายแดน ไทย - ลาว.....	77
4.7 ด้านตรวจคนเข้าเมืองในลาว.....	85
4.8 บริเวณเหมืองแร่ลิกไนต์ ที่เมืองหงสา ในลาว.....	85
4.9 อ่างเก็บน้ำ บริเวณตลาดชายแดนห้วยโก๋น.....	87
4.10 ทางหลวงแผ่นดิน 1080 น่าน-ทุ่งช้าง-ห้วยโก๋น.....	89
4.11 ทางหลวงแผ่นดิน 1080 (บ้านสบป่าน-บ้านห้วยโก๋น) หลังจากปรับความลาดชันแล้ว.....	89
4.12 หมู่บ้านท่าซวง.....	93
4.13 เส้นทางโดยสารจาก ท่าซวง-หลวงพระบาง.....	93
4.14 หลวงพระบาง.....	94
4.15 เมืองเชียงรุ่ง-คุณหมิง.....	94
4.16 Diagram ลำดับชุมชน.....	98
6.1 Diagram องค์ประกอบของกลุ่มการใช้ที่ดิน.....	122
6.2 Diagram กลุ่มการใช้ที่ดินปัจจุบัน.....	124
6.3 Diagram กลุ่มการใช้ที่ดินและ โครงข่ายหลัก - รอง ปี 2550.....	125

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิ	หน้า
3.1 แสดงมูลค่าการค้ารวม มูลค่าสินค้าส่งออก มูลค่าสินค้านำเข้า.....	46
ของการค้าชายแดนไทย-ลาว ในภาคเหนือ	
4.1 แสดงการคาดการณ์ประชากร ในห้วยโก๋น.....	67